

Blanketní stížnost proti usnesení o zahájení trestního řízení

MARTIN SLOVÁK

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

DOI: <https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2022.611-617>

Klíčová slova:

trestní stíhání; právo na obhajobu; právo na spravedlivý proces; opravné prostředky

Úvod

Příspěvek se bude zabírat tématem stížnosti, respektive tzv. blanketní stížnosti směřující proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Blanketní opravné prostředky představují v rámci obhajoby častou formu podání, neboť umožňují obviněnému, potažmo jeho obhájci „prodloužení“ lhůty k doplnění odůvodnění, čímž je získán čas k přípravě obhajoby, spočívající například k poradě s klientem, nebo k prostudování spisového materiálu, což je jistě žádoucí zejména v situacích, kdy usnesení o zahájení trestního stíhání čítá desítky, či stovky stran.

K zahájení trestního stíhání sdělením obvinění

Zahájení trestního stíhání představuje stěžejní část trestního řízení, neboť odděluje fázi objasňování a prověřování a fázi vyšetřování. Vydáním usnesení o zahájení trestního řízení ve smyslu § 160 odst. 1 trestního řádu a jeho následnému doručení je zahájeno trestní stíhání konkrétní osoby, případně osob v usnesení uvedených za současného vymezení předmětu trestního řízení, tedy vymezení

skutku, který je obviněnému kladen za vinu.¹ K jeho zahájení je oprávněn policejní orgán, případně státní zástupce. Trestní stíhání konkrétní osoby je zahájeno sdělením obvinění, které má formu usnesení² a musí být obviněnému doručeno nejpozději na počátku prvního výslechu.³ Zahájení trestního stíhání představuje intenzivní zásah do života jednotlivce, ať již proto, že vůči němu mohou být užity vyšetřovací úkony předpokládané trestním řádem,⁴ avšak odhlédnout nelze ani od negativní stresové situace, které je obviněný vystaven. S ohledem tedy na mimořádně závažné důsledky, které zahájení trestního stíhání jednotlivce představuje, byla novelou trestního řádu provedenou zákonem 235/2001 Sb., nově zavedena možnost obviněného přezkoumání zákonnosti zahájeného trestního stíhání, a to formou řádného opravného prostředku stížnosti, o které je rozhodováno dozorovým státním zástupcem, který má v případě nezákonnosti zahájení trestního stíhání možnost jeho zrušení, a to již v jeho počátku.⁵

Stížnost jako řádný opravný prostředek

Právo podávat opravné prostředky je jedním z projevů široce pojatého a ústavně garantovaného práva na obhajobu.⁶ Jedná se taktéž o jednu z esenciálních zásad trestního práva procesního.⁷ Z tohoto ústavně zaručeného práva obviněného plyne požadavek na orgány činné v trestním řízení poskytnout obviněnému dostatek času ke zvolení způsobu obhajoby, právo na obhájce, ať již zvoleného, či ustanoveného, přiměřený čas na přípravu obhajoby a samozřejmě postup orgánů činných v trestním řízení v intencích zákona za současného šetření

¹ K tomu např. VNENK, Vladislav. Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. *Právní rozhledy*. č. 18/2022, s. 636.

² Jedná se o změnu provedenou novelou trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb., kterou došlo k zavedení způsobu zahájení trestního stíhání formou usnesení a byl tak nahrazen do té doby neformální úkon, kterým bylo sdělováno obvinění.

³ ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČHTA, Josef a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 522.

⁴ Např. uvalení vazby na obviněného z důvodů uvedených v ust. § 67 trestního řádu.

⁵ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2093.

⁶ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 261.

⁷ FENYK, Jaroslav., ČISAŘOVÁ, Dagmar., GRÍVNA, Tomáš a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 100.

ústavně zaručených základních práv a svobod obviněného.⁸ Stížnost představuje jeden ze tří řádných opravných prostředků předpokládané trestním řádem, který slouží k přezkumu rozhodnutí ve formě usnesení.⁹ U přezkumu stížností napadeného rozhodnutí se uplatňuje revizní princip z čehož plyne povinnost orgánu rozhodujícího o stížnosti, aby se nezabýval pouze námitkami uplatněnými stěžovatelem, nýbrž přezkoumal napadené usnesení jako celek. V případě revizního principu je tedy rozhodující orgán povinen přezkoumat všechny výroky napadeného usnesení a rovněž správnost postupu řízení, které vydání napadeného rozhodnutí předcházelo, a to ze všech hledisek bez zřetele na rozsah námitek uvedených v opravném prostředku.¹⁰ Nad rámec obecné úpravy práva podání stížnosti explicitně trestní řád stanoví, pro případ usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, že *Proti usnesení o zahájení trestního stíhání může obviněný podat stížnost.*¹¹ Stížnost proti usnesení, kterým je sděleno obvinění je tak přípustná i v případech, kdy by o zahájení trestního stíhání nebylo rozhodováno policejním orgánem, ale státním zástupcem, který je k tomuto postupu dle § 174 odst. 2 písm. c) trestního řádu oprávněn.

Blanketní stížnost

Právo na přiměřený čas na přípravu obhajoby je další z mnoha součástí ústavně garantovaného práva na obhajobu. Tento aspekt práva na obhajobu velice přílehavě shrnuje J. Novák:¹² „*Aby mohla být obhajoba přiměřeně soupeřící stranou veřejné žaloby, musí mít ve své dispozici zdroje, z nichž může při výkonu svých práv čerpat. Vedle finančních zdrojů, jsou zřejmě těmi nejdůležitějšími zdroje časové. Bez nich je právo na obhajobu fakticky vyprázdněno. Státní orgány mohou spisový materiál shromažďovat a vyhodnocovat třeba několik*

⁸ HUSSEINI, Faisal., BARTOŇ, Michal., KOKEŠ, Marian., KOPA, Martin a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1254.

⁹ Podle § 141 odst. 2 trestního řádu platí, že Stížností lze napadnout každé usnesení policejního orgánu. Usnesení soudu a státního zástupce lze stížností napadnout jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují v prvním stupni. Nad rámec této obecné úpravy stížností trestní řád explicitně zakotvuje právo podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání v ust. § 160 odst. 7 trestního řádu.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 672–673.

¹¹ § 160 odst. 7 trestního řádu.

¹² NOVÁK, Jiří. In: HUSSEINI, Faisal., BARTOŇ, Michal., KOKEŠ, Marian., KOPA, Martin a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1253–1254.

let a jsou vybaveny rozsáhlejším personálem. Tomu je třeba časové možnosti obhajoby přizpůsobit“.

Zákonná lhůta pro podání stížnosti činí v souladu s ust. § 143 odst. 1 trestního řádu 3 dny¹³ ode dne oznámení usnesení.¹⁴ Tato zákonná lhůta byla podrobena přezkumu ústavním soudem, neboť stěžovatelé v rámci ústavní stížnosti spojené s akcesorickým návrhem na zrušení části ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu v rozsahu slova „tří“, když namítali, že tato lhůta není racionálně odůvodněna a je dispropocinální k závažnosti případů, na které může dopadat, a dále ve vztahu k trestnímu stíhání samotnému, které se obvykle pohybuje v řádu měsíců, či let. Návrh na zrušení uvedené části ustanovení byl zamítnut, a to právě s ohledem na možnost podání tzv. blanketní stížnosti, o které rozhodující orgán není oprávněn rozhodnout bez předchozího upozornění „stěžovatele“ k doplnění odůvodnění stížnosti, spolu se stanovením lhůty, aby tak učinil. „*Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího (srov. bod 93 citovaného nálezu). Důvodem, pro nějž by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, však nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Požadavek na urychlené projednání je totiž stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede, a pokud tato osoba žádá, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení.*“¹⁵

Ústavní soud tak v uvedeném plenárním nálezu v obecné rovině vyslovil ve prospěch podávání tzv. blanketních stížností a zároveň stanovil orgánu rozhodujícímu o podané stížnosti, aby před jejím rozhodnutím vyzval k doplnění odůvodnění, než přistoupí k jejímu rozhodnutí.

¹³ V rámci připravované rekodifikace trestního práva procesního by měla lhůta k podání stížnosti činit 8 dnů. Podstatným rozdílem oproti aktuální právní úpravě je také, že lhůta k podání stížnosti by měla počínat běžet ode dne doručení opisu usnesení, a nikoliv jeho oznámení. *Rekodifikace trestního práva procesního*. Dostupné z: Rekodifikace trestního práva procesního – Portál justice. Platné ke dni 20. 11. 2022.

¹⁴ V této souvislosti je vhodné poukázat na již ustálenou judikaturu Ústavního soudu, týkající se ústavně konformního výkladu lhůty k podání stížnosti „do tří dnů ode dne oznámení“ v případech, kdy je podávána ze strany obviněného stížnost proti rozhodnutí o zamítnutí obnovy řízení, zamítnutí návrhu na podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a rozhodnutí o vzetí do vazby, rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě, případně při přeměně alternativních trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody. V takových případech lhůta k podání stížnosti počíná běžet až po doručení opisu usnesení. K tomu např. IV. ÚS 426/09 ze dne 09. 06. 2009, I. ÚS 3842/17 ze dne 31. 05. 2018, případně I. ÚS 47/22 ze dne 08. 03. 2022.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 08. 08. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16.

Ve vztahu k tzv. blanketní stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání je významné rozhodnutí, resp. nález Ústavního soudu ze dne 15. 02. 2022, sp. zn. III. ÚS 2934/21. V uvedené věci bylo proti stěžovateli zahájeno trestní stíhání, a to pro skutek právní kvalifikovaný jako zločin podvodu podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku. Proti usnesení o zahájení trestního stíhání byla podána v zákonné lhůtě tzv. blanketní stížnost s tím, že odůvodnění bude doplněno v přiměřené lhůtě po prostudování napadeného usnesení, spisového materiálu a po poradě s obhájcem. Stížnost obviněného (stěžovatele) byla podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta jako nedůvodná, a to s odůvodněním, že policejní orgán řádně zdůvodnil zahájení trestního stíhání. Dozorový státní zástupce tak přistoupil k rozhodnutí o stížnosti, aniž by vyčkal jejího odůvodnění, jak bylo ze strany obviněného v blanketní stížnosti avizováno. Proti rozhodnutí státního zástupce byla podána ústavní stížnost. Porušení svých základních práv spatřoval stěžovatel v absenci výzvy k doplnění podané stížnosti, spolu se stanovením přiměřené lhůty k jejímu doplnění. Tím, že dozorový státní zástupce rozhodl o stížnosti bez dalšího došlo dle názoru stěžovatele k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a jeho práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

Ústavní stížnost byla shledána důvodnou a zamítavé rozhodnutí dozorového státního zástupce bylo zrušeno. Podle názoru Ústavního soudu je rozhodné, že stěžovatel (obviněný) dal jednoznačně najevo svůj záměr v zákonné lhůta podanou stížnost doplnit o odůvodnění. Zcela nerozhodné je pak z tohoto hlediska, zda stěžovatel konkrétně uvedl, v jaké lhůtě tak učiní, případně zda nedošlo ke konkretizaci pevného termínu, kdy bude stížnost doplněna. Avizované konstatování, že odůvodnění stížnosti bude doplněno „v přiměřené lhůtě, a to po prostudování napadeného usnesení, poradě se svým obhájcem a prostudování trestního spisu“ je tak zcela dostatečně určité a postup státního zástupce, který nevyzval stěžovatele (obviněného) k doplnění odůvodnění stížnosti, spolu se stanovením přiměřené lhůty, aby tak učinil je protiústavní a v rozporu s právem na spravedlivý proces a obhajobu.

S ohledem na shora citované a uvedené závěry Ústavního soudu je tedy přípustné, aby obviněný, ať již prostřednictvím obhájce, či sám podal proti usnesení o zahájení trestního stíhání stížnost v její blanketní formě, její odůvodnění bude následně doplněno v určené lhůtě. Dozorující státní zástupce je zároveň povinen buďto vyčkat odůvodnění stížnosti v avizované lhůtě, případně určit lhůtu k doplnění odůvodnění stížnosti kratší, pokud je tomu v daném případě třeba s ohledem k jednotlivým okolnostem daného případu. Není však

oprávněn o podané blanketní stížnosti rozhodnout předtím, než učiní výzvu k doplnění odůvodnění. V této souvislosti je však třeba opětovně připomenout, revizní princip, který je uplatňován u stížnosti,¹⁶ ze které plyne povinnost dozorového státního zástupce i v případě, kdy stížnost neobsahuje konkrétní výtky ve vztahu k napadenému usnesení, zrušit napadené usnesení v případě shledání nezákonnosti samotného usnesení, případně řízení, které jeho vydání předcházelo. Na druhé straně je však třeba připustit, že tímto postupem by obviněný ztratil možnost oprávněně namítat vady napadeného usnesení, např. co do popisu skutku, či jiných zjevných vad usnesení¹⁷ a státnímu zástupci by pak odpadla povinnost se s argumentací obviněného řádným a přezkoumatelným způsobem vypořádat.

Závěr

Podávání blanketních opravných prostředků lze označit za častou formu podání. V současné době je ustanovena komise pro přípravu rekonstrukce trestního řádu, což přináší řadu výzev pro revizi a případné doplnění jednotlivých institutů a stádií trestního řízení. De lege ferende by v souvislosti s blanketní stížností proti usnesení o zahájení trestního stíhání bylo z důvodu posílení právní jistoty obviněného žádoucí, aby závěry Ústavního soudu byly vtěleny do připravované rekonstruované podoby trestního řádu, tedy aby dozorový státní zástupce nejprve musel vyzvat obviněného k doplnění odůvodnění stížnosti, případně aby mu lhůtu k tomu aby tak učinil, zkrátil, avšak aby nemohl přistoupit k jejímu rozhodnutí do doby, aniž by učinil jeden z alternativních kroků uvedených v předmětném nálezu Ústavního soudu.

¹⁶ FENYK, Jaroslav., CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRÍVNA, Tomáš a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 682.

¹⁷ K tomu srov. např. VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 236–237.

Abstract

Blank complaint against the decision to initiate criminal proceedings

The paper on the topic of the blanket complaint against the decision to initiate a criminal prosecution will start with general knowledge about the indictment and the ordinary remedy that the complaint represents. A comparison of the current legislation with the forthcoming recodification of the Code of Criminal Procedure will not be left aside. Further, the decision-making of the Constitutional Court in relation to a blanket complaint against a decision to initiate a criminal prosecution will be discussed.